

шенню до адвоката, так і стосовно адвокатської корпорації) [6, с. 17]. На нашу думку, такі твердження Р.Г. Мельниченко є аж занадто критичними, та в неповною мірою відповідають правовій природі такого виду дисциплінарної санкції.

Більш вдалою є думка автора про необхідність ведення інституту часткового призупинення статусу адвоката, під яким він розуміє заборону адвокату займатися певним видом адвокатської діяльності. Потрібно врахувати й те, що подібного підходу притримуються і деякі європейські країни. Зокрема, німецький законодавець у параграфі 114 Федерального положення Німеччини про адвокатів [7] передбачає такий вид дисциплінарної відповідальності адвокатів, як заборону на здійснення діяльності в якості представника або помічника сторони в певних галузях права на строк до п'яти років.

Ми вважаємо не доцільним запровадження такого виду дисциплінарної санкції, оскільки, якщо адвока-

том були допущені певні зловживання в тій чи іншій галузі права (доречний приклад наводить Р.Г. Мельниченко, коли адвокат відносився до категорії адвокатів за викликом і «обслуговував» слідчого [6, с. 18]), то це не повинно бути перешкодою для здійснення його професійної діяльності в інших галузях права.

Висновки. Враховуючи вищевказане, можна дійти до висновку, що правове регулювання застосування до адвоката такого дисциплінарного стягнення, як зупинення права на зайняття адвокатською діяльністю не позбавлене прогалин та недоліків. Зокрема, це стосується підстав для застосування такого виду дисциплінарного стягнення. Крім цього, українському законодавцю, враховуючи досвід німецького законодавця, слід розглянути питання щодо можливості встановлення меж (по відповідним галузям права) застосування дисциплінарної санкції у вигляді зупинення права на зайняття адвокатською діяльністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 липня 2012 р. № 5076-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 62. – Ст. 17.
2. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 07 квітня 2011 р. № 3206-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 62. – Ст. 17.
3. Положення про внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування (нова редакція), затверджене рішенням Ради адвокатів України № 72 від 16 лютого 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unba.org.ua/upload/%D0%94%D0%BE%D0%BD%20%D0%BE%D0%B1%D0%BB/2014.07.04-05-pologennya-75.pdf>.
4. Об адвокатской деятельности и адвокатуре Российской Федерации : Федеральный закон от 31 мая 2002 г. № 63-ФЗ // Собрание законодательства РФ. – 2002. – № 23. – Ст. 2102.
5. Бусурина Е.О. Дисциплинарная ответственность адвоката в правозащитной деятельности : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Судебная деятельность; прокурорская деятельность; правозащитная и правоохранительная деятельность» / Е.О. Бусурина. – М., 2013. – 30 с.
6. Мельниченко Р.Г. Меры профессиональной ответственности адвокатов / Р.Г. Мельниченко // Адвокат. – 2010. – № 10. – С. 16–21.
7. Bundesrechtsanwaltsordnung aus 01.08.1959 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gesetze-im-internet.de/brao/index.html>.

УДК 342.56

ЕТИЧНІ ОРІЄНТИРИ СУЧАСНОЇ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ

ETHIC REFERENCE-POINTS OF MODERN ADVOCACY OF UKRAINE

Кравчук В.М.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
юридичного факультету Східноєвропейського
національного університету імені Лесі Українки*

У статті з'ясовуються основні причини правопорушень в адвокатській професійній діяльності, які пов'язані насамперед із недотриманням правил адвокатської етики, та запропоновані окремі шляхи їх вирішення. Також наголошується на важливості усвідомленого вибору виду діяльності та фахової підготовки правозахисника.

Ключові слова: адвокат, адвокатська етика, моральні норми, правила, справедливість.

В статье речь идет об основных причинах правонарушений в адвокатской профессиональной деятельности, которые связаны в первую очередь с нарушением правил адвокатской этики, и предложены некоторые направления их решения. Также отмечена важность обдуманного выбора вида деятельности и профессиональной подготовки правозащитника.

Ключевые слова: адвокат, адвокатская этика, моральные нормы, правила, справедливость.

The article focuses on the main causes of offenses in the advocacy, which are connected, in the first place, with violation of the legal ethics rules. Authors suggest some directions for their solutions. Also noted the importance of well-considered choice of activities and professional training of the attorney.

Key words: advocate, attorney ethics, moral norms, rules, justice.

У житті суспільства та окремих людських спільнот для регулювання міжособистісних відносин велике значення має додержання етичних норм і правил.

У термінологічній літературі етика визначається як «учення про мораль, духовність та їх роль у суспільстві; система моральних норм і правил поведінки, мораль певної суспільної та професійної групи... Є важливим фактором свідомого підтримання правопорядку в суспільстві» [1, с. 367]. В іншому тлумачному словнику до цього додаються такі ознаки етики, як добропристойність та доброчесність [2, с. 216]. На наш погляд, не випадково таку величезну роль у житті суспільства відіграє релігійна етика.

Слід зазначити, що це стосуються і так званої корпоративної етики, правила якої поширюються на об'єднання і співтовариства, члени яких мають спільні (корпоративні) інтереси і керуються власними корпоративними правилами [3]. Варто наголосити, що саме таким об'єднанням можна вважати Всеукраїнську асоціацію адвокатів та її територіальні підрозділи. Адвокатська етика є частиною юридичної етики, представниками якої є також судді, прокурори, нотаріуси та представники інших юридичних професій. За наявності спільних рис між нормами їх професійної етики мають місце істотні відмінності, залежно від організаційних форм діяльності корпоративних об'єднань, завдань і повноважень їх представників. Певні особливості мають, звичайно, і характерні відхилення від норм професійної етики та способи протидії їм.

Питання професійної етики спеціально регулюються як законодавчими, так і корпоративними нормативними актами. Зокрема, чинні правила адвокатської етики затверджені Установчим з'їздом адвокатів України 17 листопада 2012 року. Проте, на нашу думку, це аж ніяк не применшує ролі законодавчих актів у зазначеній сфері, оскільки ці акти наповнені не лише нормативно-правовим, але й морально-етичним змістом. У Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року [4] йдеться про необхідність додержання правил адвокатської етики в статтях 11, 21, 34. Порушення правил адвокатської етики тягне за собою серйозні правові наслідки, зокрема притягнення до дисциплінарної відповідальності (пункт 3 частини 3 зазначеної статті).

У преамбулі Правил зазначено, що «при здійсненні своєї професійної діяльності адвокат виступає носієм обов'язків, іноді **суперечливих** (виділено авт. – В. К.) щодо клієнтів, судів та інших державних органів, адвокатури в цілому та окремих адвокатів, суспільства в цілому». На наш погляд, вказівка щодо суперечливості обов'язків адвоката може поставити під сумнів саму необхідність їх виконання, а відтак і сприяти порушенню Правил адвокатської етики в подальшому (далі – Правила). У майбутній редакції зазначеної норми це застереження доцільно виключити, щоб запобігти її довільному тлумаченню.

Аналізуючи принципи адвокатської діяльності, слід відзначити, що вони передбачені як у статті 4 зазначеного Закону, так і в розділі II Правил, причому

їх переліки співпадають неповністю. Так, відповідно до частини I статті 3 зазначеного Закону, адвокатська діяльність здійснюється на принципах: а) верховенства права; б) законності; в) незалежності; г) конфіденційності; д) уникнення конфлікту інтересів.

Розділ II Правил названо «Основні принципи адвокатської діяльності», що є не зовсім точним. Адже принципи лежать в основі будь-яких суспільних процесів, а тому ділити їх на основні і неосновні немає підстав.

У свою чергу, до принципів адвокатської етики віднесено:

- незалежність та свобода адвоката в здійсненні адвокатської діяльності;
- дотримання законності;
- домінантність інтересів клієнтів;
- компетентність та добросовісність в українській літературній мові використовується слово «сумлінність»;
- неприпустимість конфлікту інтересів;
- конфіденційність;
- повага до адвокатської професії;
- вимоги до рекламування адвокатської діяльності.

Таке розширення переліку принципів у порівнянні з пунктом I статті 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не викликає заперечень, оскільки йдеться не лише про чисто правові, але й про етичні принципи. Проте, на наш погляд, назви деяких принципів у майбутньому доцільно конкретизувати, зокрема, статтю 9 назвати «Запобігання (або уникнення) конфлікту інтересів», статтю 12 «Утвердження поваги до адвокатської професії», статтю 13 – «Поміркваність або скромність у рекламуванні власної адвокатської діяльності».

Звертає на себе увагу те, що в окремих статтях розділу II автори Правил не обмежились назвами принципів, але й частково розкрили механізм їх дії, що теж є доцільним.

Проте в подальшому в розділі III наводяться додаткові вимоги до механізму їхньої дії, що не завжди є виправданим. Так, принцип законності (стаття 7) у подальшому додатково розкрито в статті 19 «Дотримання принципу законності на стадії прийняття доручення клієнта», а ще далі в статті 25 «Дотримання принципу законності на стадії виконання адвокатом доручення клієнта». Такий підхід застосовано і щодо інших принципів, зазначених і частково розкритих у розділі II Правил.

Проте варто висловити припущення, що це не повною мірою відповідає правилам законодавчої техніки, у тому числі з науково-методичних і практичних міркувань, оскільки для вивчення і застосування Правил доведеться постійно і неодноразово звертатися до різних розділів і статей цього документу.

Безумовно, пріоритетним принципом адвокатської етики є задоволення, у межах закону й окремих спеціальних вимог інтересів клієнтів, що впливають з укладених угод про правову допомогу. Слід зазначити, що етичні вимоги до адвокатів стосуються також інших аспектів функціонування адвокатури.

Передусім це стосується поваги до адвокатської професії. Слід враховувати, що діяльність адвокатури оцінюється не лише за якістю надання юридичної допомоги, ставлення їх до клієнтів, хоча цей показник є, безумовно, найважливішим.

Проте останнім часом громадськість цікавлять також інші процеси, які відбуваються в адвокатському середовищі як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні. Певні деструктивні явища в адвокатурі спостерігалися ще в часи після судової реформи 1854 року в Російській Імперії, коли адвокати мало не офіційно розглядалися як представники «вільної професії» [5, с. 109]. Про якісь «ухили», «угруповання» в адвокатському середовищі не було навіть згадки в радянські часи, коли адвокатські об'єднання були повинні беззаперечно виконувати настанови Комуністичної партії Радянського Союзу або Комуністичної партії України. На наш погляд, у сучасній Україні одні крайнощі змінилися на інші: тотальне затиснення демократії – на поширеність анархістських проявів, небажання рахуватися із загальними корпоративними інтересами або інтересами більшості.

Особливо драгували частину адвокатів кроки з організаційного об'єднання адвокатури в загальнодержавному вимірі. Як ще в 2006 році наголошувала відомий діяч української адвокатури, професор Т. Варфомєєва, «...необхідно подолати той хаос, нечесність, непрофесіоналізм, боягузтво, інтриганство, що останніми роками несамовито проштовхуються в адвокатську спільноту» [6, с. 10].

Варто зазначити, що навіть зараз, коли на всіх рівнях створено повноцінні органи адвокатського самоврядування, ці процеси не лише не вщухли, але й посилились. Це проявилось в спробах зриву установчого з'їзду адвокатів України в 2012 році [7, с. 4] та унеможливленні прийняття в 2014 році повноважного рішення про обрання членів Вищої ради юстиції.

В адвокатському середовищі утворився фактично відокремлений прошарок адвокатів, які обслуговують великий бізнес «під вагомі проценти» і якому є чужою система цінностей решти адвокатів, які знають справжню ціну адвокатському гонорару і своєю діяльністю утверджують право [8, с. 6].

Звичайно, оскільки ці явища не вдалося локалізувати з самого початку, зараз неможливо знайти прості виходи з цієї ситуації до стабілізації політичної обстановки в країні. Проте варто замислитись над вжиттям невідкладних заходів для її оздоровлення, аж до позбавлення права займатись адвокатською діяльністю злісних порушників рішень органів адвокатського самоврядування.

Не є таємницею, що в останні роки адвокатура України виявилась засміченою особами, яких навряд чи можна вважати правозахисниками. Передусім це ті, хто був «вичищений» із судів і органів внутрішніх справ. Хіба є можливою така трансформація, коли оперативник міліції «вибивав» зізнання в затриманих, фальсифікував процесуальні документи, а ставши адвокатом почав так само заповзятливо відстоювати справедливість у судах та органах розслідування?

Очевидно, органам адвокатського самоврядування слід сформулювати стратегію очищення адвокатури

від подібних елементів, незалежно від того, під яким гаслом проводитиметься ця акція. Можливо, для цього слід було б внести відповідні зміни до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Вважаємо, що велике значення для утвердження поваги до адвоката в юридичному середовищі і суспільстві загалом має налагодження нормальних ділових стосунків адвокатів під час участі в судових процесах із суддями та іншими учасниками судочинства. При цьому слід звернути уваги на деякі суперечності в цих питаннях в окремих положеннях, що містяться в Правилах. Так, у пункті 3 статті 43 зазначено, що «схилення адвокатом підзахисного, сторін у процесі та свідків до давання завідомо неправдивих показань або експертів – завідомо неправдивих висновків – категорично забороняється». Невже це стосується і прокурора, який теж є стороною в процесі? Також не ясно, чому тут пропущена особа потерпілого. Крім того, у роз'ясненні адвоката із цих питань, очевидно, слід робити наголос не на тому, що ці діяння забороняються, до того ж категорично, а на тому, що вони тягнуть за собою кримінальну відповідальність.

Що ж стосується відносин адвоката із судом, передусім із головуючим у судовому засіданні, то вони мають базуватися на взаємній професійній повазі. При цьому шанобливе ставлення адвоката до судді є безумовним пріоритетом. Неприпустимими є позaprocesуальні домовленості у зв'язку з розглядом судових справ, як і аналогічна лінія поведінки у відносинах із прокурором – державним обвинувачем.

У статті професора З. Ромовської міститься досить цікава добірка, у якій наведено чимало прикладів антиетичних висловлювань адвокатів, очевидно, спровокованих такими ж проявами з боку суддів [9, с. 7–9]. Встановити такі факти, хоча і не завжди, можна з матеріалів технічного запису процесу, якщо, звичайно, його не піддали корегуванню. У сучасних умовах ускладнення відносин учасників процесу може бути також спровоковано втручанням у судовий розгляд сторонніх осіб, присутніх або в залі судового засідання, або поза ним, з якими не завжди можна впоратись, навіть за допомогою міліції.

Будучи свідком неетичних і навіть провокативних висловлювань адвоката, як і державного обвинувача, суддя – головуючий може застосувати щодо них попередження, а в разі повторного порушення – ініціювати притягнення винуватців до відповідальності за неповагу до суду (стаття 155 Кодексу України про адміністративні правопорушення). Від цього уже недалеко до застосування дисциплінарних заходів за рішенням кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури. Вважаємо, що адвокати, як і прокурори, не позбавлені можливості звертати увагу на ці порушення в апеляційних скаргах на судові рішення, і навіть звертатись із цього приводу до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Варто згадати, що відповідно до частини 2 статті 260 Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року (далі – КПК), коли хтось з учасників судового розгляду заперечував проти рішень і дій головуючого, що обмежувало їх права, це заперечення

заносилося до протоколу. Отже, по суті, визнавалася можливість подібних заперечень. Чинний КПК України такої норми не містить. У зв'язку із цим важко погодитись із дещо поспішною пропозицією відновити це право [10, с. 10]. І справді, якщо його одержить не лише адвокат, але й прокурор та інші учасники процесу, то це може створити неконтрольовану обстановку в залі судового засідання.

Таким чином, якщо головуючий своєю поведінкою, на думку сторони в процесі, явно проявляє

прихильність до іншої сторони, можна використати право заявлення відводу (частина 3 статті 80 КПК України). Проте, як свідчить судова практика, можливість задоволення таких клопотань є мінімальною.

На наш погляд, запобігання порушенням правил юридичної етики має стати предметом поглибленого вивчення і вжиття відповідних заходів на рівні органів суддівського та адвокатського самоврядування із залученням провідних науковців: правознавців, ветеранів юстиції, мовознавців, психологів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Юридична енциклопедія : в 6-ти т. / гол. редкол.: Ю.С. Шемшученко. – К. : Укр. енцикл., 1998–2002– . – Т. 2 : Д–Й. – 1999. – 744 с.
2. Глумачний словник української мови / за ред. В.С. Калашника. – Х. : Прапор, 2002. – 518 с.
3. Правила адвокатської етики : затверджені Установчим з'їздом адвокатів України 17 листопада 2012 року. – К. : Рада адвокатів України. – 2013.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 27. – Ст. 282.
5. Адвокатура // Энциклопедический словарь / под. ред. Ф.А. Брокгауз и П. А. Ефрон. – Т. I. – М. : 1890. – С. 109.
6. Варфоломєєва Т. В. Грядущі вибори в адвокатурі / Т.В. Варфоломєєва // Адвокат. – 2006. – № 9. – С. 9–20.
7. Лазебний А. Такої демократії вітчизняна адвокатура ще не знала / А.Лазебний // Адвокат. – 2013. – № 1. – С. 3–5.
8. Сірий М. Право адвоката вільно публічно висловлюватися – незаперечна гарантія професійної діяльності / М. Сірий // Адвокат. – 2012. – № 1. – С. 5–8.
9. Ромовська З.В. Суд і адвокат / З.В. Ромовська // Адвокат. – 2013. – № 1. – С. 7–9.
10. Билиця І.О. Професійна етика прокурора : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / І.О. Билиця ; Національний університет «Одеська юридична академія». О., 2014. – 22 с.

УДК 342.5

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE FORMATION OF THE JUDICIARY IN UKRAINE: THEORY AND PRACTICE

Погрібний І.М.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Статтю присвячено проблемним питанням та перспективам формування судової влади в Україні. Визначаються суб'єкти судової системи. Розглянуто співвідношення термінів «судова влада», «судова система», «правосуддя». Для з'ясування сучасного стану судової влади здійснено історичний екскурс. Розглянуто питання щодо вдосконалення існуючого порядку добору суддівських кадрів.

Ключові слова: суди, суддя, судова система, влада, судова влада.

Статья посвящена проблемным вопросам и перспективам формирования судебной власти в Украине. Определяются субъекты судебной системы. Рассмотрено соотношение терминов «судебная власть», «судебная система», «правосудие». Для выяснения современного состояния судебной власти осуществлен исторический экскурс. Рассмотрены вопросы совершенствования существующего порядка отбора судебных кадров.

Ключевые слова: суды, судья, судебная система, власть, судебная власть.

The article is devoted to the problems and prospects of the judiciary in Ukraine. Identify the subjects of the judicial system. Consider the term “judicial authority”, “judiciary”, “justice”. To understand the current state of the judiciary, by historical overview. The question as to improve the existing procedure for selection of judges.

Key words: court, judge, judiciary, government, judiciary.